Olli Mäenpää
24.2.2021

Hallintovaliokunnalle

Hallituksen esitys laiksi tartuntatautilain 16 ja 22 §:n muuttamisesta (HE 15/2021 vp)

Tartuntatautilain 16 §

Aluehallintoviraston toimivalta päättää pakollisesta terveystarkastuksesta

Tartuntatautilain voimassa olevan 16 §:n mukaan aluehallintovirastolla on toimivalta päättää, että terveystarkastukseen osallistuminen on pakollista, jos se on yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi välttämätöntä. Pakollinen terveystarkastus on mahdollinen lain 14 ja 15 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Aluehallintovirasto voi siten päättää, että terveystarkastus on pakollinen kunnan järjestäessä 14 §:n nojalla terveystarkastuksia tartuntatautien ehkäisemiseksi. Samoin aluehallintovirasto voi päättää, että terveystarkastus on pakollinen, jos aluehallintovirasto 15 §:n nojalla määrää järjestettäväksi toimialueensa jollakin paikkakunnalla tai tietyssä työpaikassa, laitoksessa, kulkuneuvossa tai vastaavassa paikassa oleskeleville terveystarkastuksen yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi.

Perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyt tartuntatautilain 14-16 § mahdollistavat pakollisen terveystarkastuksen kohdistettavaksi kaikkiin säännösten kohteena oleviin terveystarkastukseen osallistuviin ja siis myös useisiin henkilöihin. Erityisen selvästi tämä käy ilmi siitä, että terveystarkastus voidaan 15 §:n nojalla kohdistaa *henkilöihin*, jotka oleskelevat tietyllä paikkakunnalla tai tietyssä paikassa. Vastaavasti 14 § ei rajoita kunnan järjestämistoimivalta vain yksilöllisiin terveystarkastuksiin. Tartuntatautilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa ei myöskään rajoiteta pakolliseen terveystarkastukseen 16 §:n nojalla määrättäviä eikä edellytetä yksilökohtaista harkintaa aluehallintoviraston päätöksenteon perusteena (HE 13/2016 vp, s. 38).

On siten selvää, että pakollista terveystarkastusta koskeva päätös voi voimassa olevan lain 16 §:n nojalla kohdistua yksittäiseen tai useaan henkilöön, sikäli kuin se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Aluehallintovirasto voi siten päätöksellään määrätä pakollisen terveystarkastuksen tehtäväksi esimerkiksi lentoasemalla, satamassa, oppilaitoksessa tai tietyllä alueella. Perustelujen mukaan aluehallintovirastot eivät kuitenkaan ole käyttäneet tätä tartuntatautilaissa säädettyä toimivaltaansa (s. 3 ja 26), vaikka tartuntataudin leviäminen on kiihtynyt.

Pakollisen terveystarkastuksen henkilöllistä kohdetta määrittelevä lisäysehdotus 16 §:n 1 momenttiin ei esitetyt näkökohdat huomioon ottaisi muuttaisi voimassa olevaa oikeustilaa, eikä lisäystä voida siten pitää tarpeellisena. Ongelmallisena voidaan pitää sitä, että ehdotettu säännös voisi sen sijaan muodostaa perusteen harhaanjohtavalle käsitykselle, jonka mukaan voimassa oleva tartuntatautilain 16 § ei perustaisi aluehallintovirastoille siinä määriteltyä toimivaltaa kohdistaa pakollinen terveystarkastus useisiin henkilöihin erilaisissa tiloissa tai alueilla.

Lääkärin toimivalta päättää pakollisesta terveystarkastuksesta

Voimassa olevan lain 16 §:n nojalla tehty aluehallintoviraston päätös pakollisesta terveystarkastuksesta koskee kaikkia sen kohteena olevia henkilöitä ja siten myös yksittäisiä henkilöitä. Pykälään lisättäväksi ehdotettu uusi 2 momentti määrittelisi lisäksi siinä tarkoitetuille lääkäreille toimivallan tehdä yksittäistä henkilöä koskevan päätöksen pakollisesta terveystarkastuksesta. Tällainen päätös olisi riippumaton siitä, onko aluehallintovirasto 1 momentin nojalla päättänyt pakollisesta terveystarkastuksesta, joten säännös täydentää 1 momentin sääntelyä yksilötasolla.

Pakollisen terveystarkastuksen edellytyksenä olisi, että se on lääkärin arvion mukaan välttämätön yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Sääntelylle on yleisesti hyväksyttävät ja painavat perusteet yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Täsmällisesti määriteltyä ja välttämättömyysedellytykseen perustuvaa sääntelyä, jonka soveltaminen perustuu lääketieteelliseen asiantuntemukseen, ei voida pitää ongelmallisena myöskään perusoikeussuojan kannalta.

Tartuntatautilain 22 §

Lain 22 §:ään lisättäväksi ehdotetun 1 momentin tarkoituksena on määritellä tietojenantovelvollisuus ja sen sisältö. Tällaisen velvollisuuden perusteiden sääntely on välttämätöntä lailla, koska yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan säädettävä lailla. Ehdotetulle tietojenantovelvollisuudelle on asianmukaiset ja hyväksyttävät perusteet. Tietojenantovelvollisuus kohdistuisi henkilöihin, jotka ovat sairastuneet ja joiden perustellusti epäillään sairastuneen yleisvaaralliseen tai valvottavaan tartuntatautiin. Velvollisuuden henkilöllinen kohde on sääntelyn tarkoitus huomioon ottaen asianmukaisesti rajattu, joskin kohde näyttäisi ehdotetussa säännöksessä olevan määritelty kahteen kertaan.

Asiaa selvittävälle terveydenhuollon ammattihenkilölle annettavat tiedot koskisivat säännösehdotuksen mukaan henkilön nimeä, syntymäaikaa tai henkilötunnusta, yhteystietoja, kotikuntaa sekä mahdollista muuta oleskelupaikkaa sekä muita tartuntataudin leviämisen estämiseksi tarvittavat välttämättömiä tietoja. Tällaisia tietoja voidaan pitää välttämättöminä, eikä tietojenantovelvollisuuden laajuutta voida pitää suhteettomana. Tällaisten tietojen lakiin perustuvalle käsit-

telylle on yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuna hyväksyttävänä perusteena yleinen etu ja pandemia sekä kansanterveyteen liittyvä yleinen etu.